

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ฐาน ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมการปฏิบัติธรรม วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ฐาน ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมการปฏิบัติธรรม ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมการปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

๒. ผลการวิเคราะห์ระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมวัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, อาชีพปัจจุบัน, ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม

๓. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างในระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมวัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี ด้านกายานุปัสสนา, ด้านเวทนानุปัสสนา, ด้านจิตตานุปัสสนา, ด้านธัมมานุปัสสนา

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย เพศ, อายุ, สถานภาพสมรส, ระดับการศึกษา, อาชีพปัจจุบัน, ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาความถี่และร้อยละ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม เพศ, อายุ, สมรส, การศึกษา, อาชีพปัจจุบัน, ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม

ตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
เพศ		
ชาย	๑๒๘	๓๘.๖
หญิง	๒๐๔	๖๑.๔
รวม	๓๓๒	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๘๑	๕๔.๕
๒๑ - ๓๕ ปี	๕๔	๑๖.๓
๓๖ - ๕๐ ปี	๖๑	๑๘.๔
สูงกว่า ๕๑ ปี	๓๖	๑๐.๘
รวม	๓๓๒	๑๐๐.๐๐
สถานภาพสมรส		
โสด	๒๗๕	๘๒.๘
สมรส	๔๒	๑๒.๗
หย่าร้าง	๑๒	๓.๖
หม้าย	๓	.๙
รวม	๓๓๒	๑๐๐
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา-อุบาสก-อุบาสิกา	๑๒	๓.๖
มัธยมศึกษา	๑๙๓	๕๘.๑
ปริญญาตรี	๙๔	๒๘.๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๓๓	๙.๙
รวม	๓๓๒	๑๐๐.๐๐
อาชีพปัจจุบัน		
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๕๓	๑๖.๐
ประกอบอาชีพส่วนตัว	๓๔	๑๐.๒
พนักงานเอกชน	๓๔	๑๐.๒
นักศึกษา	๒๐๐	๖๐.๒
เกษียณอายุ	๑๑	๓.๓
รวม	๓๓๒	๑๐๐.๐๐
ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมต่อปี		
ไม่เคยเลย	๒๙	๘.๗
๑ ครั้ง	๘๗	๒๖.๒
๒ ครั้ง	๓๘	๑๑.๔
มากกว่า ๒ ครั้งขึ้นไป	๑๗๘	๕๓.๖
รวม	๓๓๒	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๔ คิดเป็น ร้อยละ ๓๘.๖ % และเพศชาย จำนวน ๑๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๔%

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑๘๑ คน คิดเป็น ร้อยละ ๕๔.๕ % รองลงมา มีอายุ ๓๖-๕๐ ปี จำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๔%, ลำดับต่อมา มีอายุ ๒๑-๓๕ ปี จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓ % และอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘% ตามลำดับ

สถานภาพสมรส พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีสถานภาพ โสด จำนวน ๒๗๕ คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๘%, รองลงมา สถานภาพสมรส จำนวน ๔๒ คน คิดเป็น ร้อยละ ๑๒.๗% รองลงมา หย่าร้าง จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๖% และหม้าย จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๙% ตามลำดับ

การศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๑% รองลงมา ระดับปริญญาตรี จำนวน ๙๔ คน คิดเป็น ร้อยละ ๒๘.๓%, สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๙ และระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๒ คน คิดเป็น ร้อยละ ๓.๖% ตามลำดับ

อาชีพปัจจุบัน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา จำนวน ๒๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๒% รองลงมา มีอาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจ จำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๐% รองลงมา ประกอบอาชีพส่วนตัว จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒% อาชีพพนักงานเอกชนจำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒% และเกษียณอายุ จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓% ตามลำดับ

ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เคยมากกว่า ๒ ครั้งขึ้นไป จำนวน ๑๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๖% รองลงมา ๑ ครั้ง จำนวน ๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๒% ลำดับต่อมา มา ๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๔% และไม่เคยมาเลย จำนวน ๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๗% ตามลำดับ

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม จำแนกตาม เพศ, อายุ, สถานภาพ, ระดับการศึกษา, อาชีพปัจจุบัน, ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม

จากวิเคราะห์คะแนนระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ในแต่ละด้าน คือ ด้านกาย ด้านเวทนา ด้านจิต ด้านธรรม และโดยรวมทุกด้าน จำนวน ๓๓๒ คน ได้ผลการศึกษา แสดงในตารางที่ ๔.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับและลำดับศึกษาการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชน ผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี โดยรวม ๔ ด้าน

ที่	สติปัฏฐาน ๔	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	ด้านกายานุปัสสนา	๓.๕๔๖	๐.๕๕๐	ระดับมาก	๓
๒	ด้านเวทนานุปัสสนา	๓.๕๙๗	๐.๕๖๓	ระดับมาก	๒
๓	ด้านจิตตานุปัสสนา	๓.๔๘๒	๐.๕๗๖	ระดับมาก	๔
๔	ด้านธัมมานุปัสสนา	๓.๖๖๓	๐.๕๒๗	ระดับมาก	๑
	โดยรวม	๓.๕๗๒	๐.๕๔๘	ระดับมาก	

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในชีวิตประจำวัน โดยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาลำดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในแต่ละด้าน สามารถเรียงลำดับได้ดังต่อไปนี้

ลำดับที่ ๑ ด้านธัมมานุปัสสนาการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว สติปัฏฐาน ๔ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๖๖๓ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับ โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๕๒๗

ลำดับที่ ๒ ด้านเวทนานุปัสสนาการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว สติปัฏฐาน ๔ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๕๙๗ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับ โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๕๖๓

ลำดับที่ ๓ ด้านกายานุปัสสนาการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว สติปัฏฐาน ๔ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๕๔๖ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับ โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๕๕๐

ลำดับที่ ๔ ด้านจิตตานุปัสสนาการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว สติปัฏฐาน ๔ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๘๒ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับ โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๕๗๖

การวิเคราะห์คะแนนระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว สติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในแต่ละข้อเป็นรายด้าน คือ ด้านธัมมานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านกายานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา และโดยรวมทุกด้าน ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓ – ๔.๑๔

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับและลำดับที่การประยุกต์ใช้หลัก
 วิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชน ผู้ที่เข้าร่วมการปฏิบัติธรรม
 วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี ด้านกายานุปัสสนา โดยรวมทุกข้อ และใน
 แต่ละข้อ

ที่	กายานุปัสสนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	ท่านมีสติรับรู้กายที่มีการเคลื่อนไหวในอิริยาบถต่างๆ ในแต่ละวัน	๓.๒๖	๐.๘๗๙	ปานกลาง	๑๐
๒	ท่านมักใช้สติคอยกำกับพฤติกรรมทางกาย	๓.๕๐	๐.๘๕๐	มาก	๔
๓	ท่านรับรู้อย่างต่อเนื่องในอิริยาบถใหญ่ ยืน เดิน นั่ง นอน ในทุกชีวิตวัน	๓.๓๙	๐.๘๖๔	มาก	๘
๔	เมื่อตื่นนอนและลุกขึ้นจากที่นอน ท่านมีสติรู้พร้อมถึงอิริยาบถต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง	๓.๔๐	๐.๘๘๓	ปานกลาง	๗
๕	ขณะที่แปร่งพิน ท่านมีสติที่เคลื่อนไหวในการเอื้อม-หยิบ-แปร่ง-ขณะแปร่งพินต่อเนื่อง	๓.๗๓	๑.๐๓๕	มาก	๒
๖	ขณะรับประทานอาหาร ท่านมีสติอยู่ที่มือตักอาหาร มีสติรู้รสชาติ มีสติรู้อาการขณะเคี้ยวอาหาร อย่างมีสติ	๓.๕๖	๐.๙๙๕	มาก	๓
๗	ก่อนนอนหลับท่านมีสติรู้พร้อมถึงอิริยาบถอาการที่กำลังนอนรู้สีกอาการนอน	๓.๓๗	๑.๐๕๗	ปานกลาง	๙
๘	ขณะที่ท่านยืนท่านก็มีการระลึกในอาการยืนอย่างมีสติ	๔.๓๗	๐.๗๘๘	มากที่สุด	๑
๙	ท่านมีสติรับรู้ขณะที่กายเคลื่อนไหวขณะเดิน ยืน นั่ง นอน ในแต่ละวัน	๓.๔๒	๑.๐๗๐	มาก	๖
๑๐	ขณะที่ท่านเปลือยเดินไป แต่ก็รู้อาการของความเปลือยที่เดินไปนั้นได้ทัน	๓.๔๖	๑.๐๑๑	มาก	๕
	เฉลี่ยรวม	๓.๕๔๖	๐.๕๕๐	มาก	

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า กลุ่มตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี โดยรวมทุกข้อ ในด้านกายานุปัสสนา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่ ๘ มากที่สุด, ส่วนข้อที่ ๒, ๓, ๕, ๖, ๙, ๑๐, อยู่ในระดับมาก และส่วนข้อที่ ๑, ๔, ๗, อยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาลำดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในด้านกายานุปัสสนา สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้

ลำดับที่ ๑ ขณะที่ท่านยืนท่านก็มีการระลึกในอาการยืนอย่างมีสติ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกันมาก โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๗๘๘

ลำดับที่ ๒ ขณะที่แปร่งพิน ท่านมีสติที่เคลื่อนไหวในการเอื้อม-หยิบ-แปร่ง-ขณะแปร่งพินต่อเนื่อง โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานแตกต่างกันมาก โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๓๕

ลำดับที่ ๓ ขณะรับประทานอาหาร ท่านมีสติอยู่ที่มือตักอาหาร มีสติรู้รสชาติ มีสติรู้อาการขณะเคี้ยวอาหารอย่างมีสติ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกันมาก โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๙๕

ลำดับที่ ๔ ท่านมักใช้สติคอยกำกับพฤติกรรมทางกาย โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกันมาก โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๕๐

ลำดับที่ ๕ ขณะที่ท่านเปลือยเดินไป แต่ก็รู้อาการของความเปลือยที่เดินไปนั้นได้ทัน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๖ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานแตกต่างกันมาก โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๑๑

ลำดับที่ ๖ ท่านมีสติรับรู้ขณะที่กายเคลื่อนไหวขณะเดิน ยืน นั่ง นอน ในแต่ละวัน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๒ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน แตกต่างกันอย่างมากโดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๗๐

ลำดับที่ ๗ เมื่อตื่นนอนและลุกขึ้นจากที่นอน ท่านมีสติรู้พร้อมถึงอริยาบถต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกันมากโดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๘๓

ลำดับที่ ๘ ท่านรับรู้อย่างต่อเนื่องในอริยาบถใหญ่ ยืน เดิน นั่ง นอน ในทุกชีวิต ทุกวัน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๙ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกันมากโดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๖๔

ลำดับที่ ๙ ก่อนนอนหลับท่านมีสติรู้พร้อมถึงอริยาบถอาการที่กำลังนอนรู้สึกอาการนอน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๗ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน แตกต่างกันอย่างมาก โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๗๐

ลำดับที่ ๑๐ ท่านมีสติรับรู้กายที่มีการเคลื่อนไหวในอริยาบถต่างๆ ในแต่ละวัน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๖ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกันมากโดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๗๙

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับและลำดับที่การประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี ด้านเวทนานุปัสสนา โดยรวมทุกข้อและในแต่ละข้อ

ลำดับที่	ด้านเวทนานุปัสสนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	ท่านมีความรู้สึกสุขกาย สบายกาย รู้สึกตัวเบา ร่างกายมีความสดชื่นด้วยความยินดีพอใจนี้ ท่านใช้สติเห็นความโลภที่มีแอบแฝงมากับความสุขที่เกิดขึ้น	๔.๑๓	๐.๘๕๘	มาก	๑
๒	ท่านมีความรู้สึกสุขกาย สบายกาย สดชื่นในบางเวลาขณะ อยากให้อยู่ยาวนานๆ เป็นความโลภ เสียใจหากความรู้สึกลดลง เมื่อท่านได้ใช้สติเพ่งในความรู้สึกนั้นได้ทำให้เห็นความรู้สึกเสียใจที่โงะที่แอบแฝงเข้ามาในความสุขที่เกิดขึ้น	๓.๓๕	๐.๙๘๒	มาก	๑๐
๓	เมื่อท่านเจ็บป่วยท่านใช้สติพิจารณาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นมองเห็นการเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมของชีวิต กายป่วยแต่ใจไม่ป่วย	๓.๔๗	๑.๐๕๓	มาก	๗
๔	ในเวลาที่ท่านใช้สติสังเกตความรู้สึกทุกขใจ ไม่สบายใจ กังวล เสียใจ ท่านพิจารณาลงไปในความทุกข์นั้น เห็นสาเหตุของทุกข์ที่แสดงออกมาเป็นอาการต่างๆ เช่น การร้องไห้ ความฟุ้งซ่าน	๓.๕๓	๑.๐๐๙	มาก	๖
๕	ความทุกข์กายทุกข์ใจของท่าน บางขณะก็ผ่านเข้ามา แล้วก็หายไป เวียนเวียนอยู่อย่างนี้ทุกวัน	๓.๖๔	๑.๐๐๒	มาก	๕

ลำดับที่	ด้านเวทนานุปัสสนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๖	บางครั้งมีเรื่องทุกข์เข้ามาทางกายทางใจ ท่านก็อยู่กับความทุกข์นั้นแบบปล่อยวางได้	๓.๔๘	๐.๘๘๘	มาก	๘
๗	ท่านสังเกตดูความรู้สึกจากกายใจที่เกิดดับอย่างรวดเร็ว จนได้เห็นการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ด้วยจิตใจที่เป็นอิสระ	๓.๖๕	๑.๐๑๓	มาก	๓
๘	ท่านไม่สามารถบังคับควบคุมความปวดเมื่อยที่เกิดขึ้นให้หายไป	๓.๖๔	๐.๙๖๒	มาก	๔
๙	ท่านรู้เท่าทันอาการเวทนาที่เกิดขึ้นทั้งกายและใจในแต่ละวันได้อย่างต่อเนื่อง	๓.๖๗	๐.๙๒๙	มาก	๒
๑๐	ท่านมีสติอยู่กับความรู้สึกของกายและใจ แม้มีสิ่งใดมากระทบท่านสามารถประคองรักษาอารมณ์ให้ปกติไม่หวั่นไหวให้เป็นปกติได้	๓.๔๒	๐.๙๕๑	มาก	๙
	เฉลี่ยรวม	๓.๕๙ ๗	๐.๕๖๓	มาก	

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า กลุ่มตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี โดยรวมทุกข้อ ในด้านเวทนา ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่ ๑ ถึง ข้อที่ ๑๐อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาลำดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในด้านเวทนานุปัสสนา สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้

ลำดับที่ ๑ ท่านมีความรู้สึกสุขกาย สบายกาย รู้สึกตัวเบา ร่างกายมีความสดชื่น ด้วยความยินดีพอใจนี้ ท่านใช้สติเห็นความโลภที่มีแอบแฝงมากับความสุขที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกันโดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๕๘

ลำดับที่ ๒ ท่านรู้เท่าทันอาการเวทนาที่เกิดขึ้นทั้งกายและใจในแต่ละวันได้อย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๖๗ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกันโดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๒๙

ลำดับที่ ๓ ท่านสังเกตดูความรู้สึกจากกายใจที่เกิดดับอย่างรวดเร็ว จนได้เห็น การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ด้วยจิตใจที่เป็นอิสระ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานแตกต่างกันมาก โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๑๓

ลำดับที่ ๔ ท่านไม่สามารถบังคับควบคุมความปวดเมื่อยที่เกิดขึ้นให้หายไป โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๖๒

ลำดับที่ ๕ ความทุกข์กายทุกข์ใจของท่าน บางขณะก็ผ่านเข้ามา แล้วก็หายไป วนเวียนอยู่อย่างนี้ทุกๆ วัน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกันมาก โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๐๒

ลำดับที่ ๖ ในเวลาที่ท่านใช้สติสังเกตความรู้สึกทุกขใจ ไม่สบายใจ กังวล เสียใจ ท่านพิจารณาลงไปในความทุกข์นั้น เห็นสาเหตุของทุกข์ที่แสดงออกมาเป็นอาการต่างๆ เช่น การร้องไห้ ความฟุ้งซ่าน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคนมีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานแตกต่างกันมาก โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๐๙

ลำดับที่ ๗ เมื่อท่านเจ็บป่วย ท่านใช้สติพิจารณาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นมองเห็นการเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต ภัยป่วยแต่ใจไม่ป่วย โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๗ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน แตกต่างกันไป โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๕๓

ลำดับที่ ๘ บางครั้งมีเรื่องทุกข์เข้ามาทางกายทางใจ ท่านก็อยู่กับความทุกข์นั้น แบบปล่อยวางได้ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๘๘

ลำดับที่ ๙ ท่านมีสติอยู่กับความรู้สึกของกายและใจ แม้มีสิ่งใดมากระทบท่านสามารถประคองรักษาอารมณ์ให้ปกติไม่หวั่นไหวให้เป็นปกติได้ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๒ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๕๑

ลำดับที่ ๑๐ ท่านมีความรู้สึกสุขกาย สบายกาย สดชื่นในบางเวลาขณะอยากให้อยู่นานๆ เป็นความโลภ เสียใจหากความรู้สึกลดลง เมื่อท่านได้ใช้สติเพ่งในความรู้สึกนั้นได้ทำให้เห็นความรู้สึกเสียใจที่โกรธที่แสบแฝงเข้ามาในความสุขที่เกิดขึ้นโดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๓๕ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๘๒

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย($\bar{x}$)ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.)ระดับและลำดับที่การประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม วัด ภัททันตะอาศาราม จังหวัดชลบุรี ด้านจิตตานุปัสสนา โดยรวมทุกข้อ และในแต่ละข้อ

ที่	ด้านจิตตานุปัสสนา	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	ท่านใช้สติตามรู้ดูความคิดที่เกิดขึ้น แล้วสังเกตว่าจิตพอใจกับเรื่องที่เกิดขึ้น	๓.๓๖	๐.๘๙๑	มาก	๑๐
๒	ท่านสังเกตความรู้สึกของความคิด ในบางครั้ง มีความโลภ มีความโกรธ มีความหลง มีเปลี่ยนสลับไปมาอยู่ตลอดเวลา	๓.๔๕	๐.๙๗๘	มาก	๗
๓	ความคิดของจิตที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเองไม่สามารถบังคับได้	๓.๕๕	๑.๐๙๗	มาก	๓
๔	จิตของคนเรานั้น มีความทุกข์มากกับความทุกข์น้อย เกิดขึ้นอยู่เท่านั้น	๓.๖๑	๐.๙๗๕	มาก	๑
๕	ในบางวันท่านเห็นความคิดที่เกิดขึ้น เตี้ยวดี เตี้ยวร้าย อยู่ตลอดเวลา	๓.๔๐	๑.๐๔๒	ปานกลาง	๘
๖	จิตของท่านมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา	๓.๕๐	๐.๙๙๑	มาก	๕
๗	บางครั้งท่านเห็นจิตคิดในเรื่องต่างๆกันไป	๓.๔๘	๐.๘๘๔	มาก	๖
๘	บางครั้งจิตของท่านก็เผลอไปเรื่องคิด แต่ท่านก็มีสติรู้ในความเผลอนั้นได้ทันปัจจุบัน	๓.๕๕	๐.๘๓๑	มาก	๒

ที่	ด้านจิตตานุปัสสนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๙	ทำสังเกตุความคิดของจิตว่าบางขณะจิต มีกุศล บางที่มีอกุศลเกิดขึ้นเอง	๓.๕๔	๐.๙๐๗	มาก	๔
๑๐	ท่านรู้ทันจิตเห็นจิตชอบพอใจในเรื่องที่คิดนั้นๆ เกิดขึ้นอยู่โดยอยู่ได้ไม่นานนัก	๓.๓๘	๐.๘๕๘	ปานกลาง	๙
เฉลี่ยรวม		๓.๔๘๒	๐.๕๒๗	มาก	

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า กลุ่มตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมวัดภักทันตะอาศาราม จังหวัดชลบุรี โดยรวมทุกข้อ ในด้านจิตตานุปัสสนา ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่ ๔, ๘, ๓, ๙, ๖, ๗, อยู่ในระดับมาก และส่วนข้อที่ ๕, ๑๐, ๑ อยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาลำดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในด้านจิตตานุปัสสนา สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้

ลำดับที่ ๑ จิตของคนเรานั้น มีความทุกข์มากกับความทุกข์น้อย เกิดขึ้นอยู่เท่านั้น โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๗๕

ลำดับที่ ๒ บางครั้งจิตของท่านก็เผลอไปเรื่องคิด แต่ท่านก็มีสติรู้ในความเผลอนั้นได้ทันปัจจุบัน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๗๘

ลำดับที่ ๓ ความคิดของจิตที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเองไม่สามารถบังคับได้โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๙๗

ลำดับที่ ๔ ทำสังเกตุความคิดของจิตว่าบางขณะจิต มีกุศล บางที่มีอกุศลเกิดขึ้นเอง โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๔ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๐๗

ลำดับที่ ๕ จิตของท่านมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๕๐ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๙๑

ลำดับที่ ๖ บางครั้งท่านเห็นจิตคิดในเรื่องต่างๆ กันไป โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๘ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๘๔

ลำดับที่ ๗ ท่านสังเกตุความรู้สึกของความคิด ในบางครั้ง มีความโลภ มีความโกรธ มีความหลง มีเปลี่ยนสลับไปมาอยู่ตลอดเวลา โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๗๘

ลำดับที่ ๘ ในบางวันท่านเห็นความคิดที่เกิดขึ้น เดี่ยวดี เดี่ยวร้าย อยู่ตลอดเวลา โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน แตกต่างกันไป โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๔๒

ลำดับที่ ๙ ท่านรู้ทันจิตเห็นจิตชอบพอใจในเรื่องที่คิดนั้นๆ เกิดขึ้นอยู่โดยอยู่ได้ไม่นานนัก โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๘ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๕๘

ลำดับที่ ๑๐ ท่านใช้สติตามรู้ดูความคิดที่เกิดขึ้น แล้วสังเกตว่าจิตพอใจกับเรื่องที่เกิด โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๖ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๙๑

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับและลำดับที่การประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชน ผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี ด้านธัมมานุปัสสนา โดยรวมทุกข้อ และในแต่ละข้อ

ที่	ด้านธัมมานุปัสสนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	สติในชีวิตประจำวันคอยกำกับความคิดปรุงแต่งทั้งหลาย คอยสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงเป็นไปต่างๆ แสดงออกมาในรูปของกุศล และอกุศล ด้วยการรับรู้อย่างมีสติ	๓.๖๕	๐.๙๖๗	มาก	๖
๒	เมื่อมีความโกรธ ความโกรธของท่านนั้นมาจากการขาดสติ เพราะความขัดเคืองและไม่มีเมตตา	๓.๕๓	๑.๑๔๓	มาก	๘
๓	ความโกรธที่เกิดขึ้น ท่านสังเกตอาการได้จากทั้งกายและใจ เช่น หูอื้อ ใจสั่น ตัวร้อน ใจเต้นแรง	๓.๔๕	๑.๑๔๓	มาก	๙
๔	ท่านมีสติรู้ทันความกลัวจึงมีการแสดงออกด้วย ขนลุก ตัวเย็น ใจสั่น อายากหลักหนี เพราะมาจาก การขาดสติหรือสติมีพลังไม่เพียงพอ	๓.๕๓	๑.๐๑๘	มาก	๗
๕	เมื่อผิดหวัง สูญเสียของรัก ท่านสังเกตอาการที่แสดงออก มีอาการเหม่อลอย	๓.๗๙	๐.๙๐๔	มาก	๓
๖	ท่านทันรู้ทันความวิตกกังวล จึงปล่อยวางอย่างเข้าใจตามความเป็นจริงได้เท่าทัน	๓.๖๕	๐.๙๐๕	มาก	๕
๗	ท่านมีสติรับรู้ความนึกคิดปรุงแต่ง เข้าใจและยอมรับธรรมชาติของตน	๓.๔๑	๐.๙๖๒	มาก	๑๐
๘	เวลาพบกับวิกฤติในชีวิต ท่านใช้สติในการรับรู้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้	๔.๐๓	๐.๘๒๔	มาก	๑
๙	ท่านใช้สติพิจารณาสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกิดขึ้นกับท่าน จนสามารถเห็นได้ถึงอาการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป	๓.๖๗	๐.๙๐๕	มาก	๔
๑๐	ท่านมีสติรู้สภาวะธรรมกับความความคิดที่เกิดจากการปรุงแต่งของจิตในชีวิตประจำวัน ได้อย่างต่อเนื่องเสมอๆ	๓.๙๑	๐.๘๒๗	มาก	๒
	เฉลี่ยรวม	๓.๖๖๓	๐.๕๒๗	มาก	

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า กลุ่มตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี โดยรวมทุก

ข้อ ในด้านจิตตานุปัสสนา ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อตั้งข้อที่ ๑ ถึง ข้อที่ ๑๐ อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาลำดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในด้านจิตตานุปัสสนา สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้

ลำดับที่ ๑ เวลาพบกับวิกฤติในชีวิต ท่านใช้สติในการรับรู้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๒๔

ลำดับที่ ๒ เวลาพบกับวิกฤติในชีวิต ท่านใช้สติในการรับรู้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๙๑ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๘๒๒

ลำดับที่ ๓ เมื่อผิดหวังสูญเสียของรัก ท่านสังเกตอาการที่แสดงออก มีอาการเหม่อลอย โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๗๙ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๐๔

ลำดับที่ ๔ ท่านใช้สติพิจารณาสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกิดขึ้นกับท่าน จนสามารถเห็นได้ถึง อาการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๐๕

ลำดับที่ ๕ ท่านทันทรู้ทันความวิตกกังวล จึงปล่อยวางอย่างเข้าใจตามความเป็นจริงได้เท่าทัน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๖๕ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๐๕

ลำดับที่ ๖ สติในชีวิตประจำวันคอยกำกับความคิดปรุงแต่งทั้งหลาย คอยสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงเป็นไปต่างๆ แสดงออกมาในรูปของกุศล และอกุศล ด้วยการรับรู้อย่างมีสติ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๖๗

ลำดับที่ ๗ ท่านมีสติรู้ทันความกลัวจึงมีการแสดงออกด้วย ขนลุก ตัวเย็น ใจสั่น อยากหลีกหนี เพราะมาจากการขาดสติหรือสติมีพลังไม่เพียงพอ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานแตกต่างกันโดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๐๑๘

ลำดับที่ ๘ เมื่อมีความโกรธ ความโกรธของท่านนั้นมาจากการขาดสติ เพราะความขัดเคือง และไม่มีเมตตา โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๕๓ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคนมีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานแตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๑๔๓

ลำดับที่ ๙ ความโกรธที่เกิดขึ้น ท่านสังเกตอาการได้จากทั้งกายและใจ เช่น หูอื้อ ใจสั่น ตัวร้อน ใจเต้นแรง โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคนมีระดับการ

ประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานแตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๑.๑๔๓

ลำดับที่ ๑๐ ท่านมีสติรับรู้ความนึกคิดปรุงแต่ง เข้าใจและยอมรับธรรมชาติของตน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑ ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๐.๙๖๒

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับความแตกต่างศึกษาการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมวัดภักทันทะอารามจังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับศึกษาการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พุทธศาสนิกชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมวัดภักทันทะอารามจังหวัดชลบุรี ในการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้าน คือ ด้านกายานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านเวทนानุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา และโดยรวมทุกด้าน จำแนกตาม เพศ, อายุ, สถานภาพ, ระดับการศึกษา, อาชีพปัจจุบัน, ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าที (t) ในการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ จำแนกตามเพศ

การประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน ๔	พุทธศาสนิกชน			
	ชาย (N = ๑๒๘)	หญิง (N = ๒๐๔)	T	P
	$\bar{X}$	$\bar{X}$		
๑. ด้านกายานุปัสสนา	๓.๔๘๒	๓.๕๘๗	๐.๐๓๔*	๐.๘๕๓
๒. ด้านเวทนานุปัสสนา	๓.๔๙๖	๓.๖๖๑	๐.๓๓๗*	๐.๕๖๒
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	๓.๓๗๑	๓.๕๕๒	๑.๕๗๓	๐.๒๑๑
๔. ด้านธัมมานุปัสสนา	๓.๕๕๔	๓.๗๓๑	๐.๐๐๐**	๐.๙๘๕
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๔๗๕	๓.๖๓๓	๐.๒๒๒	๐.๖๓๘

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านต่างๆ จำแนกตามเพศ คือเพศชาย และเพศหญิง โดยพิจารณาในภาพรวมทุกด้าน และโดยภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า โดยภาพรวมทุกด้านกลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชนชาวไทย ที่มีเพศแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เป็นรายด้านคือ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา พบว่า ค่าเฉลี่ยมีระดับไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่า P-value ในการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับการ
ประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ จำแนกตามอายุของกลุ่ม
ตัวอย่าง

การประยุกต์ใช้หลัก สติปัฏฐาน ๔	อายุ				F	P
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี (N=๑๘๑) $\bar{X}$	๒๑-๓๕ ปี (N=๕๔) $\bar{X}$	๓๖-๕๐ ปี (N=๖๑) $\bar{X}$	สูงกว่า ๕๑ ปี (N=๓๖) $\bar{X}$		
๑. ด้านกายานุปัสสนา	๓.๖๓๔	๓.๔๕๕	๓.๔๗๐	๓.๓๖๙	๓.๗๗๐	๐.๐๑๑**
๒. ด้านเวทนานุปัสสนา	๓.๖๑๔	๓.๗๔๐	๓.๖๓๑	๓.๒๔๔	๖.๒๘๒	๐.๐๐๐**
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	๓.๔๕๙	๓.๕๕๙	๓.๖๓๒	๓.๒๒๗	๔.๒๖๓	๐.๐๐๖**
๔. ด้านธัมมานุปัสสนา	๓.๖๒๓	๓.๘๕๗	๓.๗๓๒	๓.๔๕๘	๕.๑๓๑	๐.๐๐๒**
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๕๘๒	๓.๖๕๓	๓.๖๑๖	๓.๓๒๕	๔.๖๑๑	๐.๐๐๔**

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

** หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านต่างๆ จำแนกตามอายุ คือ ต่ำกว่า ๒๐, อายุระหว่าง ๒๑-๓๕ ปี, อายุระหว่าง ๓๖-๕๐ ปี, และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป โดยพิจารณาในภาพรวมทุกด้าน และโดยภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า โดยภาพรวมทุกด้านกลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชน ที่มีอายุแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เป็นรายด้านคือ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และโดยรวมทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๙ แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตาม
แนวสติปัฏฐาน ๔ ที่มีอายุแตกต่างกันเป็นรายคู่โดยวิธี LSD

การประยุกต์ใช้หลัก สติปัฏฐาน ๔	อายุ(ปี)	$\bar{X}$ ข้อมูล จาก A	กลุ่ม ที่	P			
				กลุ่มที่			
				๑	๒	๓	๔
๑. ด้านกายานุปัสสนา	< ๒๐ ปี	๓.๖๓๔	๑		๐.๐๓๔*	๐.๐๔๒*	๐.๐๐๘**
	๒๑-๓๕ ปี	๓.๔๕๕	๒			๐.๘๘๓	๐.๔๖๒
	๓๖-๕๐ ปี	๓.๔๗๐	๓				๐.๓๓๗
	> ๕๑ ปี	๓.๓๖๙	๔				
๒. ด้านเวทนานุปัสสนา	< ๒๐ ปี	๓.๖๑๔	๑		๐.๑๔๐*	๐.๘๓๗	๐.๐๐๐**

การประยุกต์ใช้หลัก สถิติพื้นฐาน ๔	อายุ(ปี)	$\bar{X}$ ข้อมูล จาก A	กลุ่ม ที่	P			
				กลุ่มที่			
				๑	๒	๓	๔
	๒๑-๓๕ ปี	๓.๗๔๐	๒			๐.๒๘๘	๐.๐๐๐**
	๓๖-๕๐ ปี	๓.๖๓๑	๓				๐.๐๐๑*
	> ๕๑ ปี	๓.๒๔๔	๔				
๓. ด้านจิตตานุสสนา	< ๒๐ ปี	๓.๔๕๙	๑		๐.๒๕๗	๐.๐๔๐**	๐.๐๒๖**
	๒๑-๓๕ ปี	๓.๕๕๙	๒			๐.๔๘๙*	๐.๐๐๗**
	๓๖-๕๐ ปี	๓.๖๓๒	๓				๐.๐๐๑**
	> ๕๑ ปี	๓.๒๒๗	๔				
๕. ด้านธัมมานุสสนา	< ๒๐ ปี	๓.๖๒๓	๑		๐.๐๐๔**	๐.๑๕๔*	๐.๐๘๒**
	๒๑-๓๕ ปี	๓.๘๕๗	๒			๐.๑๙๙*	๐.๐๐๐**
	๓๖-๕๐ ปี	๓.๗๓๒	๓				๐.๐๑๒*
	> ๕๑ ปี	๓.๔๕๘	๔				
รวมทุกด้าน	< ๒๐ ปี	๓.๕๘๒	๑		๐.๓๐๕	๐.๖๐๔	๐.๐๐๒**
	๒๑-๓๕ ปี	๓.๖๕๓	๒			๐.๖๕๙	๐.๐๐๑**
	๓๖-๕๐ ปี	๓.๖๑๖	๓				๐.๐๐๒**
	> ๕๑ ปี	๓.๓๒๕	๔				

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

** หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกันมีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ เมื่อพิจารณาระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านกายนุสสนา ด้านเวทนานุสสนา ด้านจิตตานุสสนา ด้านธัมมานุสสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านกายนุสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐, อายุ และระหว่าง ๒๑-๓๕ ปี, ต่ำกว่า ๒๐ และอายุระหว่าง ๓๖-๕๐ ปี, ต่ำกว่า ๒๐ และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านเวทนานุสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป, อายุระหว่าง ๒๑-๓๕ ปี และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป. อายุระหว่าง ๓๖-๕๐ปี และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านจิตตานุสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ และอายุระหว่าง ๒๑-๓๕ ปี, อายุต่ำกว่า ๒๐ และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป, อายุระหว่าง ๒๑-๓๕ ปี และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป, อายุระหว่าง ๓๖-๕๐ปี และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านธัมมานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐, อายุระหว่าง ๒๑-๓๕ ปี, อายุระหว่าง ๒๑-๓๕ ปี และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป, อายุระหว่าง ๓๖-๕๐ ปี และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

โดยรวมทุกด้าน กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป, อายุระหว่าง ๒๑-๓๕ ปี และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป . อายุระหว่าง ๓๖-๕๐ ปี และอายุมากกว่า ๕๑ ปีขึ้นไป มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่า P-value ในการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ จำแนกตามสถานภาพ

สมรส

การประยุกต์ใช้หลัก สติปัฏฐาน ๔	สถานภาพ					
	โสด (N=๒๗๕) $\bar{X}$	สมรส (N=๔๒) $\bar{X}$	หย่าร้าง (N=๑๒) $\bar{X}$	หม้าย (N=๓) $\bar{X}$	F	P
๑. ด้านกายนุปัสสนา	๓.๕๖๖	๓.๔๓๘	๓.๓๐๘	๔.๒๓๓	๓.๐๒๔	๐.๐๓๐
๒. ด้านเวทนานุปัสสนา	๓.๖๐๖	๓.๕๗๘	๓.๔๙๑	๓.๕๐๐	๐.๒๐๙	๐.๘๙๐
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	๓.๔๖๗	๓.๖๑๑	๓.๓๙๑	๓.๔๐๐	๐.๘๘๘	๐.๔๔๘
๔. ด้านธัมมานุปัสสนา	๓.๖๖๑	๓.๗๙๕	๓.๓๒๕	๓.๓๖๖	๒.๘๘๔	๐.๓๐๖
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๕๗๕	๓.๖๐๕	๓.๓๗๙	๓.๖๒๕	๐.๘๓๗	๐.๔๗๔

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านต่างๆ จำแนกตามสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างคือ โสด สมรส หย่าร้าง หม้าย โดยพิจารณาในภาพรวมทุกด้าน และโดยภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า โดยภาพรวมทุกด้านกลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชน ที่มีระดับสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีระดับไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เป็นรายด้านคือ ด้านกายนุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านกายนุปัสสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ สำหรับ ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา และโดยรวมทุกด้านไม่มีความแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตาม
แนวสติปัฏฐาน ๔ ที่มีระดับสถานภาพสมรสแตกต่างกันเป็นรายคู่โดยวิธี LSD

การประยุกต์ใช้หลัก สติปัฏฐาน ๔	สถานภาพ สมรส	$\bar{X}$ ข้อมูล จาก A	กลุ่ม ที่	P			
				กลุ่มที่			
				๑	๒	๓	๔
๑. ด้านกายานุปัสสนา	โสด	๓.๕๖๖	๑		๐.๑๕๗	๐.๑๑๐*	๐.๐๓๖*
	สมรส	๓.๔๓๘	๒			๐.๔๖๘*	๐.๐๑๕*
	หม้าย	๓.๓๐๘	๓				๐.๐๐๙**
	หย่าร้าง	๔.๒๓๓	๔				
๒. ด้านเวทนานุปัสสนา	โสด	๓.๖๐๖	๑		๐.๗๖๖	๐.๔๙๒	๐.๗๔๖
	สมรส	๓.๕๗๘	๒			๐.๖๓๙	๐.๘๑๖
	หม้าย	๓.๔๙๑	๓				๐.๙๘๒
	หย่าร้าง	๓.๕๐๐	๔				
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	โสด	๓.๔๖๗	๑		๐.๑๓๑	๐.๖๕๗	๐.๘๔๑
	สมรส	๓.๖๑๑	๒			๐.๒๔๔	๐.๕๓๙
	หม้าย	๓.๓๙๑	๓				๐.๙๘๒
	หย่าร้าง	๓.๔๐๐	๔				
๕. ด้านธัมมานุปัสสนา	โสด	๓.๖๖๑	๑		๐.๑๒๔	๐.๐๓๐*	๐.๓๓๓
	สมรส	๓.๗๙๕	๒			๐.๐๐๖**	๐.๑๗๑
	หม้าย	๓.๓๒๕	๓				๐.๙๐๒
	หย่าร้าง	๓.๓๖๖	๔				
รวมทุกด้าน	โสด	๓.๕๗๕	๑		๐.๖๘๑	๐.๑๓๙	๐.๘๔๙
	สมรส	๓.๖๐๕	๒			๐.๑๒๔	๐.๓๙๗
	หม้าย	๓.๓๗๙	๓				๐.๓๙๗
	หย่าร้าง	๓.๖๒๕	๔				

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

เมื่อพิจารณาระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านกายานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพโสด และหย่าร้าง,สมรส และหย่าร้าง, หม้าย และหย่าร้าง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านเวทนานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพโสด, สมรส, หม้าย, หย่าร้างไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านจิตตานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพโสด, สมรส, หม้าย, หย่าร้างไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านอัมมานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพโสด และหม้าย, สมรส และหม้ายมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

โดยรวมทุกด้าน กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพโสด, สมรส, หม้าย, หย่าร้างไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่า P-value ในการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ จำแนกตามระดับการศึกษา

การประยุกต์ใช้หลัก สติปัฏฐาน ๔	ระดับการศึกษา					P
	ประถมศึกษา (N=๑๒) $\bar{X}$	มัธยมศึกษา (N=๑๙๓) $\bar{X}$	ปริญญาตรี (N=๙๔) $\bar{X}$	>ปริญญาตรี (N=๓๓) $\bar{X}$	F	
๑. ด้านกายานุปัสสนา	๓.๐๑๖	๓.๖๔๐	๓.๕๐๙	๓.๒๙๓	๘.๖๒๓	๐.๐๐๐**
๒. ด้านเวทนานุปัสสนา	๒.๘๗๕	๓.๖๐๔	๓.๖๖๔	๓.๖๓๐	๗.๔๘๑	๐.๐๐๐**
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	๓.๐๙๑	๓.๔๕๗	๓.๖๐๐	๓.๔๓๓	๓.๔๑๒	๐.๐๑๘*
๔. ด้านอัมมานุปัสสนา	๓.๔๐๐	๓.๖๑๕	๓.๗๔๗	๓.๘๐๓	๓.๑๗๑	๐.๐๒๕*
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๐๙๕	๓.๕๗๙	๓.๖๓๐	๓.๕๔๐	๕.๓๑๓	๐.๐๐๑**

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านต่างๆ จำแนกตามระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง คือ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา/เทียบเท่า มัธยมศึกษา/เทียบเท่า ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี โดยพิจารณาในภาพรวมทุกด้าน และโดยภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า โดยภาพรวมทุกด้านกลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชน ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เป็นรายด้าน ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านอัมมานุปัสสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านอัมมานุปัสสนา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และโดยรวมทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตาม
แนวสติปัฏฐาน ๔ ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่โดยวิธี LSD

การประยุกต์ใช้หลัก สติปัฏฐาน ๔	ระดับ การศึกษา	$\bar{X}$ ข้อมูล จาก A	กลุ่ม ที่	P			
				กลุ่มที่			
				๑	๒	๓	๔
๑. ด้านกายานุปัสสนา	ประถมศึกษา	๓.๐๑๖	๑		๐.๐๐๐**	๐.๐๐๓**	๐.๑๒๓
	มัธยมศึกษา	๓.๖๔๐	๒			๐.๐๕๐**	๐.๐๐๑**
	ปริญญาตรี	๓.๕๐๙	๓				๐.๐๔๖*
	> ป.ตรี	๓.๒๙๓	๔				
๒. ด้านเวทนานุปัสสนา	ประถมศึกษา	๒.๘๗๕	๑		๐.๐๐๐**	๐.๐๐๐**	๐.๐๐๐**
	มัธยมศึกษา	๓.๖๐๔	๒			๐.๓๘๓	๐.๘๐๔
	ปริญญาตรี	๓.๖๖๔	๓				๐.๗๕๕
	> ป.ตรี	๓.๖๓๐	๔				
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	ประถมศึกษา	๓.๐๙๑	๑		๐.๐๓๒*	๐.๐๐๔**	๐.๐๗๗
	มัธยมศึกษา	๓.๔๕๗	๒			๐.๐๔๘*	๐.๘๒๒
	ปริญญาตรี	๓.๖๐๐	๓				๐.๑๕๐*
	> ป.ตรี	๓.๔๓๓	๔				
๔. ด้านธัมมานุปัสสนา	ประถมศึกษา	๓.๔๐๐	๑		๐.๑๖๘		๐.๐๒๓*
	มัธยมศึกษา	๓.๖๑๕	๒			๐.๐๔๔*	๐.๐๕๗*
	ปริญญาตรี	๓.๗๔๗	๓				๐.๖๐๒
	> ป.ตรี	๓.๘๐๔	๔				
รวมทุกด้าน	ประถมศึกษา	๓.๐๙๕	๑		๐.๐๐๐	๐.๐๐๐**	๐.๐๐๓**
	มัธยมศึกษา	๓.๕๗๙	๒			๐.๓๕๗	๐.๖๓๕
	ปริญญาตรี	๓.๖๓๐	๓				๐.๓๑๑
	> ป.ตรี	๓.๕๔๐	๔				

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ ๐.๐๑

เมื่อพิจารณาระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้ หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านกายานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา และมัธยมศึกษา, ต่ำกว่าประถมศีก และปริญญาตรี, มัธยมศึกษา และปริญญาตรี ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านเวหนานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาและมัธยมศึกษา, ต่ำกว่าประถมศึกษา และปริญญาตรี, ต่ำกว่าประถมศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านจิตตานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาและมัธยมศึกษา, ต่ำกว่าประถมศึกษา และปริญญาตรี, มัธยมศึกษา และปริญญาตรีมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านธัมมานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา และสูงกว่าปริญญาตรีมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

โดยรวมทุกด้าน กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาและมัธยมศึกษา, ต่ำกว่าประถมศึกษา และปริญญาตรี, ต่ำกว่าประถมศึกษา และสูงกว่าปริญญาตรีมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่า P-value ในการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ จำแนกตามอาชีพปัจจุบัน

การประยุกต์ใช้หลัก สติปัฏฐาน ๔	อาชีพปัจจุบัน						P
	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ (N=๕๓) $\bar{X}$	ประกอบอาชีพ ส่วนตัว (N=๓๔) $\bar{X}$	พนักงาน เอกชน (N=๓๔) $\bar{X}$	นักเรียน/ นักศึกษา (N=๒๐๐) $\bar{X}$	เกษียณ อายุ (N=๑๑) $\bar{X}$	F	
๑. ด้านกายานุปัสสนา	๓.๓๘๖	๓.๒๒๙	๓.๕๕๘	๓.๖๔๐	๓.๕๖๓	๕.๖๘๘	๐.๐๐๐**
๒. ด้านเวหนานุปัสสนา	๓.๖๘๓	๓.๔๔๔	๓.๗๕๐	๓.๖๐๐	๓.๑๔๕	๓.๔๒๓	๐.๐๐๙**
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	๓.๕๓๗	๓.๔๘๒	๓.๖๖๑	๓.๔๕๔	๓.๑๗๒	๑.๘๗๘	๐.๑๑๔
๔. ด้านธัมมานุปัสสนา	๓.๘๑๘	๓.๖๓๘	๓.๗๗๙	๓.๖๒๑	๓.๔๐๐	๒.๖๓๑	๐.๐๓๔*
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๖๐๖	๓.๔๔๘	๓.๖๘๗	๓.๕๗๙	๓.๓๒๐	๒.๑๙๓	๐.๐๖๙*

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

** หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านต่างๆ จำแนกตามอาชีพปัจจุบัน คือ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ, ประกอบอาชีพส่วนตัว, พนักงานเอกชน, นักเรียน/นักศึกษา โดยพิจารณาในภาพรวมทุกด้าน และโดยภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า โดยภาพรวมทุกด้านกลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชน ที่มีอาชีพปัจจุบัน แตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เป็นรายด้านคือ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวหนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพปัจจุบัน แตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ คือ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวหนานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ นอกจาก ด้านจิตตานุปัสสนา แตกต่างกันอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และส่วนโดยรวมทุกด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตาม
แนวสติปัฏฐาน ๔ ที่มีอาชีพปัจจุบันแตกต่างกันเป็นรายคู่โดยวิธี LSD

การประยุกต์ใช้ หลักวิปัสสนา กัมมัฏฐานตามแนวสติ ปัฏฐาน ๔	อาชีพปัจจุบัน	— X	กลุ่ม ที่	P				
				กลุ่มที่				
				๑	๒	๓	๔	๕
๑.ด้านกายนุปัสสนา	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๓.๓๘๖	๑		๐.๑๘๒	๐.๑๔๔	๐.๐๐๒**	๐.๓๑๙
	ประกอบอาชีพส่วนตัว	๓.๒๒๙	๒			๐.๐๑๒*	๐.๐๐๐**	๐.๐๗๓*
	พนักงานเอกชน,	๓.๕๕๘	๓				๐.๔๑๔	๐.๙๗๙
	นักเรียน/นักศึกษา	๓.๖๔๐	๔					๐.๖๔๕
	เกษียณอายุ	๓.๕๖๓	๕					
๒.ด้านเวทนานุปัสสนา	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	๓.๖๘๓	๑		๐.๐๕๑*	๐.๕๘๔	๐.๓๓๗	๐.๐๐๔*
	ประกอบอาชีพส่วนตัว	๓.๔๔๔	๒			๐.๐๒๔*	๐.๑๓๐	๐.๑๒๒
	พนักงานเอกชน,	๓.๗๕๐	๓				๐.๑๔๘	๐.๐๐๒**
	นักเรียน/นักศึกษา	๓.๖๐๐	๔					๐.๐๐๙**
	เกษียณอายุ	๓.๑๔๕	๕					
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	๓.๕๓๗	๑		๐.๖๖๑	๐.๓๒๖	๐.๓๔๕	๐.๐๕๖**
	ประกอบอาชีพส่วนตัว	๓.๔๘๒	๒			๐.๑๙๘	๐.๗๙๐	๐.๑๒๑
	พนักงานเอกชน,	๓.๖๖๑	๓				๐.๐๕๒*	๐.๐๑๔**
	นักเรียน/นักศึกษา	๓.๔๕๔	๔					๐.๑๑๔
	เกษียณอายุ	๓.๑๗๒	๕					
๔. ด้านธัมมานุปัสสนา	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	๓.๘๑๘	๑		๐.๑๑๗	๐.๗๓๑	๐.๐๑๕**	๐.๐๑๖**
	ประกอบอาชีพส่วนตัว	๓.๖๓๘	๒			๐.๒๖๖	๐.๘๖๓	๐.๑๙๐
	พนักงานเอกชน,	๓.๗๗๙	๓				๐.๑๐๔	๐.๐๓๗**
	นักเรียน/นักศึกษา	๓.๖๒๑	๔					๐.๑๗๒
	เกษียณอายุ	๓.๔๐๐	๕					
โดยรวมทุกด้าน	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	๓.๖๐๖	๑		๐.๑๐๗	๐.๔๐๙	๐.๖๘๙	๐.๐๕๓
	ประกอบอาชีพ ส่วนตัว	๓.๔๔๘	๒			๐.๐๒๘	๐.๑๑๕	๐.๔๐๘
	พนักงานเอกชน,	๓.๖๘๗	๓				๐.๑๙๐	๐.๐๑๘
	นักเรียน/นักศึกษา	๓.๕๗๙	๔					๐.๐๖๒
	เกษียณอายุ	๓.๓๒๐	๕					

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

** หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพปัจจุบันแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ ๐.๐๑

เมื่อพิจารณาระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพปัจจุบันแตกต่างกัน คือ ด้านกายนุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ ๐.๐๑

ด้านกายนุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพปัจจุบันรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และเกษียณอายุ , รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ, ประกอบอาชีพส่วนตัว, พนักงานเอกชน, นักเรียน/นักศึกษา มีความแตกต่างในระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านเวทนานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพปัจจุบันรับราชการ/รัฐวิสาหกิจและเกษียณอายุ , ประกอบอาชีพส่วนตัวและพนักงานเอกชน,พนักงานเอกชน และนักเรียน/นักศึกษา,นักเรียน/นักศึกษา เกษียณอายุมีความแตกต่างในระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านจิตตานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพปัจจุบันรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และเกษียณอายุ มีความแตกต่างในระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ด้านธัมมานุปัสสนา กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพปัจจุบันรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และนักเรียน/นักศึกษา,รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และเกษียณอายุ มีความแตกต่างในระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

โดยรวมทุกด้าน กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพปัจจุบันรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และเกษียณอายุ, พนักงานเอกชน และนักเรียน/นักศึกษา มีความแตกต่างในระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่า P-value ในการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับการ
ประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ จำแนกตาม
ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม

การประยุกต์ใช้หลัก สติปัฏฐาน ๔	ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม					
	ไม่เคย (N=๒๙) $\bar{X}$	> ๑ ครั้ง (N=๘๗) $\bar{X}$	> ๒ ครั้ง (N=๓๘) $\bar{X}$	> ๓ ครั้ง (N=๑๗๘) $\bar{X}$	F	P
๑. ด้านกายานุปัสสนา	๓.๕๑๐	๓.๔๙๓	๓.๓๙๗	๓.๖๑๐	๒.๐๗๓	๐.๑๐๔
๒. ด้านเวทนานุปัสสนา	๓.๗๔๑	๓.๕๒๔	๓.๖๑๘	๓.๖๐๖	๑.๑๕๔	๐.๓๒๗
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	๓.๕๖๒	๓.๔๐๑	๓.๔๔๔	๓.๕๑๖	๑.๐๒๖	๐.๓๘๑
๔. ด้านธัมมานุปัสสนา	๓.๘๐๓	๓.๖๓๘	๓.๖๗๓	๓.๖๕๑	๐.๗๘๗	๐.๕๐๒
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๖๕๔	๓.๕๑๓	๓.๕๓๓	๓.๕๙๖	๑.๐๘๒	๐.๓๕๗

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลัก
วิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ด้านต่างๆ จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม คือ
ไม่เคยเลย มากกว่า ๑ ครั้ง มากกว่า ๒ ครั้ง มากกว่า ๓ ครั้ง โดยพิจารณาในภาพรวมทุกด้าน และโดย
ภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า โดยภาพรวมทุกด้านกลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชน ที่มีประสบการณ์ในการ
ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แตกต่าง
กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตาม
แนวสติปัฏฐาน ๔ เป็นรายด้านคือ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัม
มานุปัสสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้
หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
๐.๐๕ และโดยรวมทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตาม
แนวสติปัฏฐาน ๔ ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม แตกต่างกันเป็นรายคู่
โดยวิธี LSD

การประยุกต์ใช้หลัก สติปัฏฐาน ๔	ประสบการณ์ใน การปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	กลุ่มที่	P			
				กลุ่มที่			
				๑	๒	๓	๔
๑. ด้านกายานุปัสสนา	ไม่เคยเลย	๓.๕๑๐	๑		๐.๘๘๓	๐.๔๐๓	๐.๓๖๑
	> ๑ ครั้ง	๓.๔๙๓	๒			๐.๓๖๙	๐.๑๐๒
	> ๒ ครั้ง	๓.๓๙๗	๓				๐.๐๓๐
	> ๓ ครั้ง	๓.๖๑๐	๔				
๒. ด้านเวทนานุปัสสนา	ไม่เคยเลย	๓.๗๔๑	๑		๐.๐๗๓	๐.๓๗๗	๐.๒๓๒

การประยุกต์ใช้หลัก สถิติพื้นฐาน ๔	ประสบการณ์ใน การปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	กลุ่มที่	P			
				กลุ่มที่			
				๑	๒	๓	๔
	> ๑ ครั้ง	๓.๕๒๔	๒			๐.๓๙๐	๐.๒๖๖
	> ๒ ครั้ง	๓.๖๑๘	๓				๐.๙๐๓
	> ๓ ครั้ง	๓.๖๐๖	๔				
๓. ด้านจิตตานุปัสสนา	ไม่เคยเลย	๓.๕๖๒	๑		๐.๑๙๔	๐.๔๑๐	๐.๖๙๖
	> ๑ ครั้ง	๓.๔๐๑	๒			๐.๖๙๘	๐.๑๒๖
	> ๒ ครั้ง	๓.๔๔๔	๓				๐.๔๘๔
	> ๓ ครั้ง	๓.๕๑๖	๔				
๔. ด้านธัมมานุปัสสนา	ไม่เคยเลย	๓.๘๐๓	๑		๐.๑๔๒	๐.๓๒๐	๐.๑๕๒
	> ๑ ครั้ง	๓.๖๓๖	๒			๐.๗๒๐	๐.๘๒๙
	> ๒ ครั้ง	๓.๖๗๓	๓				๐.๘๑๖
	> ๓ ครั้ง	๓.๖๕๑	๔				
รวมทุกด้าน	ไม่เคยเลย	๓.๖๕๔	๑		๐.๑๔๕	๐.๒๗๖	๐.๕๑๙
	> ๑ ครั้ง	๓.๕๑๓	๒			๐.๘๒๑	๐.๑๖๐
	> ๒ ครั้ง	๓.๕๓๓	๓				๐.๔๓๔
	> ๓ ครั้ง	๓.๕๙๖	๔				

* หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

** หมายถึง ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมแตกต่างกันมีระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฐานตาม แนวสถิติพื้นฐาน ๔ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ ๐.๐๑

เมื่อพิจารณาระดับการประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฐานตาม แนวสถิติพื้นฐาน ๔ แต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมแตกต่างกันมีระดับ การประยุกต์ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฐานตามแนวสถิติพื้นฐาน ๔ ด้านกายานุปัสสนา ด้านเวทนานุปัสสนา ด้านจิตตานุปัสสนา ด้านธัมมานุปัสสนา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕